

INFINIT HÍRLEVÉL

Székely Iván

A redős papsapkagomba és a tudásmenedzsment

Az információ- és tudáskezelés látszólag elvont problémái néha nagyon is konkrét következményekhez vezetnek, triviálisnak tűnő események pedig utólag elgondolkodtató kérdéseket vehetnek fel.

Még májusban történt, hogy Helsinkiben jártam, a híres halpiacon, ahol halakon kívül sok más is kapható, például kézműves termékek és északi gyümölcsök, amelyeknek még neve sincs magyarul. A sok vonzó áru között megpillantottam egy láda gyönyörű, frissen szedett erdei gombát, olyat, amit addig soha nem láttam. Más turisták figyelmét is felkeltette, láttam, hogy érdeklődve mutogatnak a láda felé. Elég nagy tömeg volt az árusnál, aki mindenféle más zöldséget és gyümölcsöt is árult; mire közelebb félköttem, láttam, hogy egy áthúzott kezét ábrázoló piktogram van egy táblácskára festve és a gombák közé szúrva. Gondoltam is, nyilván azért, hogy a sok turista ne fogdossa össze a szép árut.

Nagy gombakedvelő lévén, nem tudtam ellenállni a kísértésnek, és vettem egy kilót – majd beteszem a kézipoggyászsomba és vigyázok rá, hogy másnap ne törjem össze hazafelé a gépen. A nagy papírzacskó gombához az árus adott is egy félbetépett A/4-es, halvány fénymásolatról fénymásolt papírt is, amit majdnem kidobtam, de – megrögzött archivista lévén – betettem a gomba mellé. Egész nap alig merem letenni a táskámat, nehogy baja essen a zsákmánynak – lesz otthon öröm és meglepetés...

Este a szállodai szobában megint majdnem kidobtam a kissé átnedvesedett papírfecnit, amikor észrevettem, hogy nyomtatott nagybetűs szavak és hármás felkiáltójelek vannak rajta. Valami nem tetszett ezen a papíron. Finnül és svédül volt írva, egyikben sem vagyok járatos. Internetkapcsolat természetesen volt a szállodában (ráadásul ingyenes – Finnországban vagyunk), úgyhogy kiterítettem a gusztusos szerzeményt a szállodai ágyra, bekapcsoltam az úti notebookomat, és rászántam egy kis időt, hogy megpróbáljak a svéd és finn szavak alapján valamilyen angol nyelvű eligazítást találni.

Találtam. Kiderült, hogy amit vettem, nem más, mint a gyilkos galócáéhoz mérhető mérgezőségű gomba, amit a világ minden országában szigorúan tilos árulni, kivéve Finnországot. Van ugyanis egy komplikált méregtelenítési eljárás, ami után – ha sikerrel járunk – a gomba fogyaszthatóvá válik, mi több, igazi ínycséség. E nélkül viszont halálos: tönkreteszi a májat, a központi idegrendszert, és a gyanútlan fogyasztó szörnyű kínok között pusztul el. Bőrön át is felszívódik a mérge (most már értem a piktogramot), és a gőzei is mérgezők. Aki fejfájást és zavartságot érez a vele egy légtérben levő gomba társaságában, azonnal menjen friss levegőre vagy szellőztessen – írta az internetes jótanács. Amikor eddig jutottam az olvasásban, akkor jöttem rá, hogy már hosszú percek óta fáj a fejem a mellettem pompázó gombacsokor társaságában. Mást nem tudtam kita-

lálni, bevágtam az árut a minibárba, hogy ott ontsa tovább mérgező gőzeit, rohantam kezdet mosni és feltéptem az ablakot – azaz csak feltéptem volna, mert biztonsági okokból csak a legfelső csíkját lehetett egy résre kinyitni.

Valahogy nem ébredtem nyugodtan és kipihenten... Reggel eldöntöttem, hogy nem viszem haza; ekkora kockázatot nem ér meg az egész. Pedig még az is eszembe jutott, hogy két nappal azelőtt a mellettem vacsorázó brit professzor milyen élvezettel fogyasztotta a ... a kucsmagombát, ahogy ő gondolta. Valójában éppen azt a mérgező gombát ette, amit én is megvettem a piacon. Volt ugyanis angol nyelvű étlap is, és azon „morels” (kucsmagomba) szerepelt. A morels ugyan stimmel, de angolul valójában „false morels”-ről, azaz hamis kucsmagombáról volt szó – nehogy összetéveszse valaki az ehető rokonával –, ezt az apróságot viszont az étlap elmulasztotta közölni. A méregtelenítés nyilván jól sikerült, mert a professzor azóta is jó egészségnek örvend, én meg nem világosítottam fel utólag a vacsora kalandértékéről. Már csak azért sem, mert a mérgezőanyag esetleges maradványai nem ürülnek ki a szervezetből, hanem rendszeres fogyasztás esetén felhalmozódnak és rákkeltő hatásúak – jobb, ha nem aggódik.

A gombától pedig nem tudtam megszabadulni sehogya sem. Ha becsempészem egy szállodai szeméthyűjtőbe, a kipárolgásával tovább mérgezi a környezetét. A parkban is szétszórhattam volna, de hátha valaki felszedi. Ha lehúrom a vécén, rossz rágondolni, mi van, ha eldugul tőle a csatorna és visszaöklendezi az árut. Végül nagy lélegzetet vettem, kivettem a csomagot a minibárból és kimentem vele a recepcióhoz. A kisasszonyhoz fordultam: ezt a pompás árut tegnap vettem a piacon, hogy hazavigyem, de közben rájöttem, hogy milyen komplikált az elkészítése – nem ajándékozhatnám-e meg őt? Belenézett a csomagba, és kissé elkomorult: igen, ismeri, de ő nem tudja, hogy mit kell vele csinálni. Talán valamelyik ismerőse – próbáltam segíteni. Na jó, mondta végül komoly empátiával, és elvette a csomagot.

A történet itt véget is érhetne: minden jó, ha jó a vége – végül is nem irtottam ki senkit a környezetemben (bár ha meggondolom, nem sok híja volt). Az elgondolkodtató kérdések – ha úgy tetszik, a tudásmenedzsment-problémák – azonban most jönnek.

Ezt a gombát (*Gyromitra esculenta*, magyar neve: redős papsapkagomba) Kanada és Oroszország egyes részein, valamint a skandináv országokban hagyományosan méregtelenítik és fogyasztják, de árulni csak Finnországban szabad. A redős papsapkagombát a finn konyha fugujának is nevezik, a Japánban elhíresült, fugu nevű halálosan mérgező hal után, amelyet méregtelenítés után nyencségként fogyasztanak.

Egy zárt tudásközösségben nyilván minden gyerek tudja, hogy ezt a gombát nem szabad leszedni, megfogni, majd később azt is megtanulják, hogy hogyan lehet méregteleníteni és megenni. Ez a tudásközösség felbomlóban van. Bár Helsikiben feltehetőleg kevesebb olyan gyerek van, mint Budapesten, aki csak rezervátumban látott olyan egzotikus állatokat, mint a tyúk vagy a kecske, azért már itt sem nő fel mindenki a hagyományos tudás megszerzésének közegében. De ennél fontosabb a globalitás kontra lokalitás problémája: a helsinki piacon a világ minden részéről érkezett turisták tömegei vásárolnak, és legfeljebb annyi a közös tudásuk, hogy a piac vásárlásra való és a helyi termék mindig jó ajándék.

Kinek a felelőssége a hagyományos tudás megosztása? Milyen csatornákon kellenek ennek történnie? A külvilág hogyan szelektáljon az információözbönből? Valamilyen szabály nyilván van most is, ezért kaptam az írásos figyelmeztetést – finnül és svédül.

Talán az útikönyvek szerkesztőinek kellene felhívniuk az utazó figyelmét az ilyen tudnivalókra? Az én bédekkeremben egy szó sem volt róla. Vagy mindenki tájékozódjon utazás előtt, leleskedik-e rá valamilyen speciális helyi veszély, skorpió, mérges pók vagy piacon árult mérges gomba? Esetleg főzés előtt minden esetben nézze meg a Wikipediát? Japánban legalább fordított a helyzet: ott minden adag fuguhoz igazolást ad a szakács, hogy saját kezűleg mérgeztelenítette a halat. (Ennek ellenére minden évben van haláleset, és nemcsak a vendégek, hanem a szakácsok között is.)

Azért, visszatekintve, mégiscsak volt valami az egész információs folyamatban – a nagybetűk, valami stílusbeli szokatlanság, az internet, a Wikipedia – ami esetemben megoldotta a problémát. Lehet, hogy a bimbózó tudástársadalom és a benne szocializálódó turisták viselkedésmintázatai valahogy kipótolják a hiányzó láncszemeket a megszakadt információs műveletekben.

Remélhetőleg ebbe a láncba most már újabb elem épült be az Olvasó számára – és azt is remélem, hogy a probléma felkeltette az érdeklődését. Az enyémet mindenesetre felkeltette, legközelebb lehet, hogy éppen redős papsapkaombát rendelek egy megbízható helsinki vendéglőben.

Ajánlott irodalom

Általános tudnivalók:

http://en.wikipedia.org/wiki/False_morel

Elkészítése, megrögzött ínyenceknek:

<http://www.dlc.fi/~marianna/gourmet/morel.htm>

Rövid magyar ismertető:

<http://www.gombanet.hu/gomba.php?gid=80>

SZEMLE

Széles sávú internet

Morten Falch: **A politika szerepe a széles sávú szolgáltatások elterjedésében**

(Penetration of broadband services – The role of policies)

Telematics and Informatics, 2007, XXIV. Évfolyam, 4. szám

URL: www.elsevier.com/locate/tele

A széles sávú internet-hozzáférést az Európai Unió kormányzati testületei egyetemes szolgáltatásként kívánják biztosítani. A technológia gyors elterjedése egyes megközelítések szerint a szolgáltatók közvetlen támogatásával, más nézetek szerint a felhasználói oldal képzésével, illetve a motivációs gátak lebontásával érhető el. A tanulmány az Európai Unió szabályozási gyakorlata mellett kitér a dél-koreai, a japán és az amerikai modell működésére is.

Robert LaRose – Jennifer L. Gregg – Sharon Strover – Joseph Straubhaar – Serena Carpenter: **A vidéki széles sávú olló bezárása: az internet befogadásának népszerűsítése a vidék Amerikájában**

(Closing the rural broadband gap: Promoting adoption of the Internet in rural America)

Telecommunications Policy, 2007, XXXI. Évfolyam, 6–7. szám

URL: www.elsevierbusinessandmanagement.com/locate/telpol

A tanulmány azokra az egyéni motivációs különbségekre hívja fel a figyelmet, amelyek a széles sávú internet és a kapcsolódó új szolgáltatások elterjedését gátolhatják, illetve segíthetik. Az USA Mezőgazdasági Minisztériumának készült, több egyetem bevonásával zajló kutatás legfontosabb eredményeit ismertetik a szerzők. Többek között arra mutatnak rá, hogy a korábbi felhasználók a tapasztalatok átadásával elősegíthetik a technológia diffúzióját, és nagymértékben hozzájárulhatnak az új belépők támogatásához.

Innovációs és tudásgazdaság

Jukka Jalava – Matti Pohjolab: **Az IKT mint a termelékenység és a kibocsátás növekedésének forrása Finnországban**

(ICT as a source of output and productivity growth in Finland)

Telecommunications Policy, 2007, XXXI. évfolyam

URL: www.elsevierbusinessandmanagement.com/locate/telpol

Finnországban az ezredfordulón egy évtized alatt alapvetően formálódott át a gazdaság szerkezete. Az elsősorban természeti erőforrásokra épülő termelés összeomlását követően gyors fejlődésnek indultak az új információs és kommunikációs technológiai iparágak. A finn gazdaságtudósok azonban arra figyelmeztetnek, hogy a növekedés nem tart

örökké: az IKT-eszközök termelésének folyamatos kiszervezése az alacsony munkabéretet kínáló országokba fenyegeti a termelékenység további növekedését. A fejlett északi állam politikusainak a jövőre nézve a termelékenységnövekedés új forrásait kell tekintetbe venniük.

Mitsuru Kodama: Innováció és tudástermelés egyközpontú stratégiai közösségekben: esettanulmány japán high-tech vállalatokról

(Innovation and knowledge creation through leadership-based strategic community: Case study on high-tech company in Japan)
Technovation, 2007, XXVII. évfolyam, 3. szám
URL: www.elsevier.com/locate/technovation

A cikk szerzőjének állítása szerint az információs iparágakban a tudás termelése horizontális hálózatokra épül. Ennek bizonyítására többek között a legjelentősebb japán mobilszolgáltató, az *NTT DoCoMo* és az elektronikában érdekelt *Mitsubishi Electric* társaság együttműködését elemzi, rámutatva arra, hogy a tudástermeléshez kapcsolódó folyamatokban a vállalatok menedzsmentje és vevőköre egyaránt részt vesz. A közgazdasági elemzésben elsősorban azokat az üzleti folyamatokat mutatják be, amelyek eredményeképpen új termékeket hoznak létre, illetve meglévő termékeket igazítanak a vevők igényéhez.

Digitális írástudás

Anne Morris – Joy Goodman – Helena Brading: Idősebb felhasználók véleménye az internet használatáról és nem használatáról

(Internet use and non-use: views of older users)
Universal Access in the Information Society, 2007, VI. évfolyam, 1. szám
URL: <http://www.springerlink.com/content/107725/>

A cikk eredményei közel 500 kitöltött kérdőívben alapulnak: a megkérdezettek Anglia és Skócia 50 év feletti lakosai közül kerültek ki. Az eredmények a generációs digitális megosztottságot igazolják, alaposan feltárva számos okot azok közül, amelyek távol tartják az idősebbeket a számítógéptől és az internettől.

Marco Gui: Formális és alapvető internetfelhasználási készségek: a szociodemográfiai különbségek szerepe a digitális írástudás egyes összetevőinek alakulásában

(Formal and substantial Internet information skills: The role of socio-demographic differences on the possession of different components of digital literacy)
First Monday, 2007, XII. évfolyam, 9. szám
URL: http://firstmonday.org/issues/issue12_9/gui/index.html

A szerző az információs és kommunikációs eszközök használatához szükséges készségeket elemzi. A digitális írástudással foglalkozó szakirodalomra építve elkülöníti a formális készségeket és az alapvető készségeket. Részletesen dokumentált kutatásának

tapasztalatai szerint az egyszerűbb internetes tevékenységek elvégzését kevésbé befolyásolták a hagyományos szociodemográfiai tényezők, míg a bonyolultabb információfeldolgozási és -keresési feladatok esetében nagy különbségeket regisztráltak. A szerző szerint ezen eredmények fényében az oktatáspolitikát újra kell gondolni, a diákoknak elsősorban a komplexebb feladatok elvégzésében kell segítséget nyújtani.

E-kormányzat

Markus Kummer: **Vita az e-kormányzásról: Genftől Tuniszig és tovább**

(The debate on Internet governance: From Geneva to Tunis and beyond)

Information Polity: The International Journal of Government & Democracy in the Information Age, 2007, XII. évfolyam, 1–2. szám

URL: <http://www.iospress.nl/loadtop/load.php?isbn=15701255>

A cikk célja az online kormányzás fontosabb problémáinak és dimenzióinak feltérképezése 2005 és 2007 között. A jelzett időszakban a szerző felelős diplomataként, szervezőként, illetve megfigyelőként személyesen vett részt a téma valamennyi jelentős szakmai fórumán (*WSIS*, *WGIG*, az első Internet Governance Forum Athénban), így első kézből származó információk alapján tekinti át a fejleményeket.

Iu. V. Irkhin: **„Elektronikus kormányzás” és társadalom: a viág realitásai és Oroszország (összehasonlító elemzés)**

(„Electronic Government” and Society: World Realities and Russia (A Comparative Analysis).

Sociological Research, 2007, XLVI. évfolyam, 2. szám

URL: <http://mesharpe.metapress.com/app/home/contribution.asp?referrer=parent&backto=issue,1,5;journal,3,22;linkingpublicationresults,1:110924,1>

Bár az e-kormányzás témakörében gyakran születnek elemzések és hírek, a cikk eléggé ismeretlen területre vezet bennünket: az internetnek az orosz bürokratikus rendszerre gyakorolt hatását vizsgálja. Vajon mennyire képes megváltoztatni a számítógép és az internet technológiája a megrögzült, hagyományosan központosított orosz hivatali rendszert? Összecsap-e egymással a régi és az új? A szerző szerint a rendszer nem fog gyökeresen megváltozni az e-kormányzás hatására sem.

További témák az információs társadalom területéről

Zafer D. Ozdemir – Jason Abrevaya: Technológiai eszközökkel közvetített távoktatási formák bevezetése: longitudinális elemzés

(Adoption of Technology-Mediated Distance Education: A longitudinal analysis)

Information & Management, 2007, XLIV. évfolyam, 5. szám

URL: www.elsevier.com/locate/im

Az Egyesült Államok felsőoktatásában három év alatt 59 százalékról 77 százalékra növekedett az e-learning megoldásokat alkalmazó intézmények aránya. A növekedés intenzívebben és korábban jelentkezett az állami és az alacsonyabb költségvetésű intézményekben. A vidéki egyetemeken és főiskolákon szintén az átlagosnál nagyobb ütemben terjednek az új oktatási formák. A szerzőpáros tanulmányában bemutatja a növekedést elősegítő és azt gátló tényezőket egyaránt.

Peter Johan Lor – Johannes Jacobus Britz: Lehetséges-e tudástársadalom információszabadság nélkül?

(Is a knowledge society possible without freedom of access to information?)

Journal of Information Science, 2007, XXXIII. évfolyam, 4. szám

URL: <http://jis.sagepub.com/>

A szerzőpáros írásában napjainkban egyre fontosabb területre kalauzol bennünket: egyre erősödnek az internet regulációját követelő hangok, és szaporodnak a kormányzati tiltások és büntetések is. A cikk alapos és pragmatikus áttekintést ad az információhoz való hozzáférés szabályozásáról technikai, jogi és etikai oldalról is, bizonyítva, hogy az információszabadság a tudástársadalom kialakulásának alapvető feltétele.

Jeffrey James – Mila Versteeg: Mobiltelefonok Afrikában: mennyit tudunk valójában?

(Mobile phones in Africa: how much do we really know?)

Social Indicators Research, 2007, Vol. 84, Issue 1

URL: <http://www.springerlink.com/content/102994/>

A mobiltechnológia – úgy tűnik – az információs társadalom kialakulásának legreálisabb, és talán egyetlen útja az afrikai kontinensen. Számos adat és cikk lát arról napvilágot, hogy a mobiltelefonok milyen mértékben csökkentik a digitális megosztottságot. A szerző az egymásnak ellentmondó adatok dzsungelében igyekszik rendet vágni, és mérvadó adatokat felsorakoztatni erről a területről.

Rob Kling: Mi az a szociális informatika és miért fontos?

(What Is Social Informatics and Why Does It Matter?)

Information Society, 2007, XXIII. évfolyam, 4. szám

URL: <http://www.indiana.edu/~tisj/>

A cikk a szerző 1999-ben készült tanulmányának újraközlése. Kling a szociális informatika fogalmának eredetéről és megközelítési lehetőségeiről értekezik, kitérve szerteágazó hatásaira is. A téma iránt érdeklődők számára megalapozó jellegű munka.